

50 . Capidava | Comuna: Topalu | Județ: Constanța | Punct: Cetate | Anul: 2005

Anul: 2005

Cod RAN: 63063.01

Perioade: Preistorie, Antichitate, Evul Mediu

Epoci: Hallstatt, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie, Epoca medievală timpurie, Evul Mediu

Tipuri sit: locuire, structură de cult/religioasă, amenajare/construcție

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Neatribuit

Autori: Cornelia Cărpuş, Leonid Cărpuş, Sergiu Haimovici

Instituții: Instituție Nedefinită, Autoritatea de Sănătate Publică Județeană Constanța, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași

Raport

Studiul arheozoologic al unui lot de faună provenit din situl bizantin de la Capidava – sec. IV-VI p.Chr.

Binecunoscuta cetate de la Capidava este situată în NE județului Constanța, pe malul drept al Dunării, ea fiind funcțională mai mult de un mileniu, marele fluviu influențând cu totul viața economico-socială a locuitorilor ei.

Materialul ne-a fost dat nouă spre studiu de către arheolog Zizi Covacef și-i mulțumim că a avut amabilitatea, de a considera că noi putem prelucra aceste fragmente osoase.

Resturile nu sunt prea abundente, rezumându-se doar la 157 de fragmente determinate, dintr-un număr de vreo 180. Trebuie să insistăm chiar de la început că aceste resturi aparțin în totalitatea lor (chiar și cele nedeterminabile până la specie și gen), grupării vertebratelor, provenind de la trei grupe sistematice diferite și anume: pești, păsări și mamifere, acestea din urmă având frecvența cea mai înaltă cu mai mult de 90 % din întregul material determinat. Precizăm de asemenea faptul că suntem în fața unor resturi strict menajere, având în vedere atât modul lor de fragmentare cât și faptul că unele poartă urme de măcelărire, arătând că ele au fost folosite în alimentație, excepție făcând probabil câinele, ce are de altfel o frecvență foarte mică.

Vom trece în revistă fiecare grup și specie în parte arătând pentru ele o serie de particularități morfologice, unele dintre acestea cu repercusiuni asupra economiei animaliere a locuitorilor sitului din acea perioadă istorică.

Trebuie să arătăm de la început că în cadrul materialului nostru lipsesc scoicile adică, moluștele lamelibranhiate, deși malul Dunării și ale unor brațe moarte ale acesteia, reprezenta atunci, ca și astăzi, un biotop cu totul favorabil dezvoltării respectivei grupări de animale. Oare locuitorii din cetate se fereau să culeagă aceste moluște care puteau servi, nu doar în alimentație ci de asemenea, prin pisarea scoicilor obținând carbonatul de calciu, atât de necesar în procesul de fabricație al ceramicii ?

Peștii au un număr poate relativ mic, pentru o așezare ce s-a dezvoltat în apropierea marelui fluviu. Grupul are doar 14 resturi, reprezentate numai prin peștii teleosteeni, și anume 13 vertebre și un fragment de opercul. Vertebrele au mărimi diverse de la 10 până la 52 de milimetri diametru, arătând prezența unor specii de pești de mărime intermediară sau chiar mare, aceștia din urmă aparținând, deci unor indivizi de talie cu totul mare, așa cum găsim la speciile de crap, avat, somn poate și șalău. Este aproape sigur că se pescuiau și pești de talie mai mică, dar oasele lor fragile, posibil nu au apărut în materialul nostru, nefiind scoase prin săpături, sau au fost mâncate, în vechime de câini sau porci.

Păsările, au un număr de doar trei resturi și anume doua provenind de la găina domestică (Gallus domest.) cu o claviculă fragmentară și un tibio tars întreg la care s-a măsurat lungimea = 115 mm, iar lărgimea epifizei inferioare = 12 mm; cel de al treilea este un fragment de radius și aparține unei specii de baltă, de talie destul de mare.

Așa cum am mai spus, preponderente sunt resturile osoase aparținând mamiferelor și anume pe cele domestice le vom prezenta în ordinea frecvenței lor, (de aceea și a importanței lor economice) iar pe cele sălbatice, în ordinea lor sistematică.

Pe primul loc se așează, taurinele (*Bos taurus*), reprezentând peste 50% din fragmente și de asemenea mai bine de 1/3 dintre indivizi, care de altfel este și specia cea mai voluminoasă (cu excepția cailor de talie mare). Morfoscopice distingem două axe cornulare, (tocul cornos a fost folosit), unul mai mic și mai gracil, poate aparținând unei femele și altul mai mare și mai masiv, cu o aplatizare a sa către vârf, provenind, credem de la un castrat: totuși taurinele din sit, se păstrează în cadrul tipului „brachiceros”, care nu e caracterizat prin coarne mari. Mai menționăm un craniu fragmentar, nu prea mare, tăiat sagital, (posibil pentru a se scoate encefalul) suturile lambdoidă și parieto-occipitală nefiind încă obliterate, deci un individ încă tânăr. Se remarcă de asemenea un atlas aproape întreg, nearătând așadar descăpățănare la nivelul său. Există de asemenea, trei metapodale întregi, după care s-a putut preciza sexul la care aparțin, determinându-se astfel doi castrați și o femelă. După aceleași oase s-a putut stabili și înălțimea la greabăn. Considerând astfel talia dar și biometric, putându-se măsura un număr satisfăcător de fragmente, se poate spune că vitele crescute de locuitorii cetății, erau de talie mică spre medie cu caractere de primitivitate. Face excepție un calcaneu socotit mare, care are o lungime de 150 mm și o lărgime de 64 mm; însă același lucru ar fi valabil și pentru o falanga II și una III. Am putea considera, așa cum am arătat și în alte așezări din Dobrogea, de la începutul perioadei bizantine, că mai apar ici colo, unele așa zise, reziduuri ale fenomenului de ameliorare a animalelor, făcută de către romani, ce au adus, odată cu venirea lor, la începutul sec. I p. Chr, în așa zisa Scitiei mică, taurine ameliorate și au continuat să o execute, mai ales prin intermediul sistemului așa ziselor villae, care din păcate, au dispărut total către sfârșitul sec IV p. Chr, când populația autohtonă s-a reîntors către o economie animalieră mult mai primitivă și cu caracter de subzistență.

Considerând vârstele de sacrificare ce s-au putut stabili după caracteristici ale dentiției și particularități ale segmentelor osoase, putem spune că existau în materialul nostru, de la viței de aprox. șase luni, la adulți și maturi, dar chiar și bătrâni de aprox. opt-zece ani, cele provenind de la maturi fiind însă cele mai frecvente. Așadar taurinele erau de obicei ținute mai întâi pentru scopuri utilitare (lapte, cărașie, munca în agricultură, ș.a.) și abia apoi sacrificate pentru a fi consumată carnea lor.

Scriptic, urmează ca frecvență, ovicaprinele, dar trebuie să avem în vedere că ele mai poartă și denumirea de cornute mici, netrecând ca greutate de 30-40 kg și în acest sens fiind în raport cu taurinele de aproape 10/1. Considerând caracteristici morfologice putem spune că resturile aparțin ca indivizi la două caprine (*Capra hircus*) și trei ovine (*Ovis aries*). Se are în vedere un rest de craniu de capră, cu partea sa frontală având sutura interfrontală încă deschisă, deci de o vârstă oarecum tânără, ruptura sa situându-se la nivelul suturii fronto-parietale: cele două axe ale coarnelor au fost tăiate cam la trei cm de bază (s-a folosit probabil tocul cornos al acestora). Craniul aparține unei femele și s-a putut măsura doar distanța interorbitală = 100 mm. și lărgimea intercornulară = 32 mm. De la ovine s-au găsit doar fragmente osoase ale centurilor și membrelor; resturi ale maxilarelor cu dinți cât și ale vertebrelor și coastelor nu au putut fi atribuite unui gen sau altuia, neexistând caracteristici morfologice de departajare, ele fiind folosite doar la stabilirea vârstelor de sacrificare. S-a constatat că se sacrificau chiar și indivizi tineri dar mai cu seamă adulți și maturi, cam până la vârsta de 5 ani. Deci și ovicaprinele erau ținute mai ales pentru scopuri utilitare (lapte, lână) și doar ulterior sacrificate, cantitatea de carne furnizată de ele fiind totuși infimă, dat fiind faptul arătat anterior.

Porcinele (*Sus domesticus*) s-ar situa scriptic după ovicaprine, dar ca volum un porc ar face cam cât trei cornute mici astfel încât ca producătoare de carne dar și de grăsime, acestea întrec evident ovicaprinele. Se știe că porcinele sunt monovalente, ele fiind folosite doar în alimentație și poate, în subsidiar, grăsimea să fie întrebuințată și în alte scopuri. De altfel sacrificarea lor avea loc aproape întotdeauna sub vârsta de doi ani și de aceea nu s-au putut face măsurători pe resturile lor osoase. Din punct de vedere morfologic porcinele erau în general de talie mică, cu caractere de evidentă primitivitate; ele s-au putut astfel departaja ușor de mistreț, strămoșul lor sălbatic.

Urmează calul, luat în sensul său larg (*Equus caballus*) cu puține resturi. Cu excepția unui dinte jugal, neieșit încă din alveolă, aparținând deci unui individ tânăr, s-au găsit doar resturi ale extremităților membrelor. El reprezintă o specie polivalentă dar nu putem preciza dacă era folosit și în alimentație; se pare

după resturile găsite că nu i se întrebuița carnea ca aliment, cu atât mai mult cu cât populația umană era de acum fie creștinată fie pe cale de a se creștina (știut fiind că Biblia considera carnea de cal ca fiind oarecum spurcată). Biometric s-a putut stabili talia a doi indivizi ai acestei specii și se constată că ei aveau înălțimea la greabăn apropiată de 1,40 m. fără a li se putea preciza sexul. Aceștia erau folosiți pentru călărie, dar probabil și în alte scopuri, (ca animal de povară, cărăușie sau la munci agricole).

Un metatars fragmentar de equid având lărgimea epifizei superioare de doar 38 mm, l-am considerat a proveni de la un măgar (*Asinus domesticus*) întrucât este imposibil ca în Dobrogea acelor timpuri să fi existat cai pitici (pony). Asinul este o specie de proveniență sudică, respectiv mediteraneană și a fost adus în Dobrogea încă de pe vremea întemeierii coloniilor grecești ce s-au stabilit la țărmul Pontului Euxin la începutul La Tène-ului sau chiar mai devreme. Bun la toate, măgarul este socotit astăzi calul săracului, dar în antichitate nu purta deloc acest blam.

Ca ultimă specie domestică considerăm câinele (*Canis familiaris*) de la care s-au găsit două resturi, ambele fiind fragmente ale osului humerus aparținând la doi indivizi diferiți. La unul de talie ceva mai mare s-a putut măsura lărgimea epifizei inferioare a osului care este de 32 mm.

Urmează acum să prezentăm cele trei specii de mamifere sălbatice: mistrețul, cerbul și bourul, acesta din urmă actualmente stins ca specie.

Mistrețul (*Sus scrofa*) are cinci resturi, toate măsurabile aparținând unor segmente osoase foarte diferite și provenind de la trei indivizi. Pentru unul, probabil o femelă, putându-se calcula și înălțimea la greabăn. Se știe că astăzi mistrețul este rar în Dobrogea, găsindu-se mai ales în pădurile de foioase din nordul și sudul provinciei dar uneori și în pădurile din lunca Dunării, sistemul forestier fiind biotopul său preferat

Cerbul (*Cervus elaphus*) prezintă resturi mai abundente provenind de asemenea de la mai toate segmentele osoase ale unui schelet; am socotit că ele ar proveni de la patru indivizi diferiți, poate trei masculi și o femelă. S-a găsit și un mic fragment de corn cu urme de arsură, arătând că materialul provenit de la coarne s-a folosit; de altfel mai multe resturi osoase de la diverse specii poartă urme de arsură. S-a găsit și un fragment de radius care a fost „șlefuit”. Cerbul este actualmente la noi, o specie ce se prezintă ca un element tipic pentru pădurile de foioase de altitudine înaltă, încât i se adaugă și adjectivul de „carpatin”. El era însă de-a lungul mileniului I, un element comun pentru mediul silvestru din Dobrogea.

Ultima specie sălbatică, care probabil se găsește în materialul nostru este bourul (*Bos primigenius*). El ar putea fi reprezentat doar printr-o porțiune distală de coastă de o lățime apreciabilă: 57 mm. ce arată că respectivul fragment nu ar aparține lui *Bos taurus*. Menționăm că resturi de bour au fost găsite și în alte situri aparținând mileniului I, din Dobrogea.

Este posibil că vânătorii prezervau tineretul speciilor sălbatice.

Luând în considerație toate cele arătate mai sus putem creiona care erau ocupațiile cele mai importante pentru locuitorii sitului respectiv. Din păcate nu putem să spunem mai nimic referitor la agricultură, ocupație nelipsită pentru oricare sit preistoric sau protoistoric. Putem doar arăta că prezența la taurine a castraților ar fi oarecum probatorie că aceasta exista, dată și de faptul că ea era cu totul necesară pentru asigurarea necesităților de hrană de natură vegetală.

Având în vedere economia animalieră ca atare, putem însă preciza destul de bine că ocupația de bază a locuitorilor așezării era creșterea animalelor domestice, ce este posibil să fi fost chiar mai importantă în sine decât agricultura. Așa cum am văzut, taurinele erau acelea care asigurau prin sacrificare cea mai mare parte a necesităților de carne (proteine animale) a locuitorilor sitului, adăugându-se proteinele și grăsimile din lapte, luate direct sau prin prelucrarea acestuia. Porcinele aduceau și ele tot prin sacrificare o cotă parte a necesităților de carne, concomitent cu grăsimea caracteristică pentru respectiva specie. Ovicaprinele dădeau însă o cantitate mult mai mică de carne aproape insignifiantă în raport cu speciile de mai sus. Calul așa cum am arătat probabil că nu era folosit în alimentație, iar evident carnea de câine nu era deloc întrebuițată (de altfel prin frecvență dar și prin mărimea sa aproape că nu ar conta, chiar dacă ar fi fost comestibil).

Pe lângă creșterea animalelor un loc bine conturat îl avea pentru economia sitului și vânătoarea. Toate cele trei specii sunt artiodactile de talie medie, mare, sau chiar foarte mare (bourul). Cota de carne furnizată

prin vânătoare era destul de bine conturată și cântărea destul de mult în asigurarea proteinelor animale, întrecând astfel evident porcinele și ovicaprinele luate împreună. Procentul încă înalt al vânătorii este legat și de faptul că ambientul respective era propice pentru o densitate relativ mare a sălbăticiunilor așa zise „de pădure”.

Speciile polivalente (taurinele, ovicaprinele, calul și asinul) aveau însă și un statut aparte, căci contribuiau, pe lângă faptul că dădeau carnea și chiar laptele lor, ocupau goluri economice de prim ordin și prin alte folosințe ale acestora, așa cum am arătat și cum se știe de altfel. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că absolut toate speciile prin sacrificare, doborâre, dar de obicei chiar și prin moarte naturală, mai adăugau și alte beneficii mai ales pentru economia unor societăți mai puțin evoluat decât suntem noi astăzi (însă chiar și azi pentru începutul mileniului III). Se foloseau pielea, părul, lâna, cornul, dinții, oasele, oasele ca atare, pentru executarea de diverse obiecte, unelte și accesorii ale acestora, chiar unele de podoabă, îmbrăcăminte și încălțăminte. De asemenea, erau valorificate unele organe moi (din păcate putrescibile, nelăsând urme) ca intestine, vezica urinară, ligamente, sânge ș.a.

Menționăm însă că nu am sesizat folosirea animalelor care s-au găsit în sit pentru alte scopuri decât cele strict economice, înțelegând scopuri cu caractere mai cu seamă cultice; poate faptul că în sec. IV-VI populația era creștină sau se creștina, unele obiceiuri păgâne să fi devenit, sub acest aspect, desuete.

Nu mai este cazul să vorbim despre ambientul de atunci. El nu s-a modificat pe parcurs, în principiu; marele fluviu și lunca sa, și azi bine împădurită, și cu caractere specifice, influența curent economia populației umane din sit.

Informații suplimentare online

[Raportul 3347 din cronică.cimec.ro](http://raportul3347.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.foolosind.Mapserver.Cimec.ro)
